

ПОХОДЖЕННЯ ТАРО

Приблизно в середині XV століття, невдовзі після перших письмових згадок про будь-які карти у Європі, художник Боніфачо Бембо намалював для міланської родини Віконті колоду безіменних і не-пронумерованих карт. Ці малюнки нині утворюють класичну колоду для італійської гри «Тароччі»: чотири масті по чотирнадцять карт у кожній, і на додаток двадцять дві карти з різними малюнками, які пізніше отримали назву «тріонфі» — англійською «тріумфи» або «козири».

Сьогодні більшість із цих двадцяти двох зображень можна охарактеризувати як збірку середньовічних соціальних типажів, як-от Папа, або Імператор (більш пізні назви), або ж загальновідомих середньовічних висловів, таких як Колесо фортуни. Деякі символізують чесноти, приміром, Помірність або Сила. На інших зображено релігійно-міфологічні сцени: мертві встають із могил під звуки сурми, яка скликає на Страшний суд. Існує навіть карта із зображенням ересі — жінки-папи, що можна інтерпретувати як своєрідний жарт над Церквою, за яким криється більш глибинний зміст, аніж за низкою інших церковних жартів. Утім цей еретичний малюнок можна сприймати і як образ, що глибоко вкорінився в народній культурі й тому став загальнозрозумілим для «типового» представника Середньовіччя.

Однак один малюнок видається особливо дивним. На ньому зображений молодик, підвішений за ліву ногу вниз головою на дерев'яному зрубі. Його руки, невимушено складені за спиною, разом із головою утворюють перевернутий трикутник. Права нога юнака, зігнута в коліні, утворює фігуру хреста або цифру чотири. Обличчя видається розслабленим або навіть піднесеним. Звідки Бембо взяв цей образ? Це, безумовно, не злочинець, якого повісили на шибениці, як припускали деякі більш пізні художники. В Італії зрадників іноді вішали вниз головою, і насправді в багатьох сучасних італійських колодах ця карта називається *L'Apezzo* — Зрадник. Але на малюнку Бембо не прослідковується явно вираженого гріха чи зла. Зображений молодик красивий і спокійний.

В анналах християнської традиції вказано, що святого Петра навмисне розіп'яли вниз головою, щоб уникнути поголосу, мовби він пішов шляхом свого Господа. У книзі «Старша Едда»^{*} розповідається про бога Одіна, який дев'ять днів і ночей висів на Світовому дереві не задля покарання, а щоб досягти просвітлення й отримати дар пророцтва. Але ця міфологічна сцена насправді є відображенням реальних практик шаманів, знахарів і знахарок із Сибіру й Північної Америки. Під час ініціації й навчання майбутніх шаманів іноді підвішують головою вниз. Очевидно, що зміна положення тіла приносить певну психологічну користь, як голодування й сильний холод викликають

* «Старша Едда» (також «Семундова Едда») — найдавніша збірка епічних творів ісландської літератури. «Старша Едда» поєднує численні міфи й легенди скандинавського культурного простору часів Середньовіччя. — Старша Едда / пер. зі староісл. Віталія Кривоноса. — Буча: Вид-во Жупанського, 2020. — 496 с.

яскраві видіння. Алхіміки, які разом із відьмами, можливо, є спадкоємцями шаманської традиції у Європі, також підвішували себе вниз головою, вважаючи, що в такий спосіб компоненти сперми, які нібито життєво важливі для безсмертя, перетікають до психічних центрів у маківці. І ще до того, як Захід почав серйозно сприймати йогу, більшості було знайоме зображення йога, який стоїть на голові.

Можливо, Бембо просто хотів зобразити алхіміка? Тоді чому б не відтворити поширеніший образ бородатого чоловіка, який поміщує щось у казані або змішує хімічні речовини? Малюнок, який у пізніх версіях колод підписують як «Повішений» і який згодом набув широкого розголосу завдяки поемі Т. С. Еліота «Безплідна земля», зображує не стільки алхіміка, скільки юного адепта якоїсь таємної школи. Можливо, Бембо теж був адептом? Про це свідчать по-особливому схрещені ноги зображеного молодика. І якщо посилення на езотеричні практики є в одному зображенні, можливо, інші малюнки, у яких, на перший погляд, прослідковується соціальний підтекст, насправді утворюють масив окультних знань? Наприклад, чому перша колода містила двадцять дві карти, а не, скажімо, двадцять, двадцять одну чи двадцять п'ять, якщо саме цим числам надають більшого значення в західній культурі? Це випадковість чи Бембо (або, можливо, інші, кого Бембо просто наслідував) хотів потайки відтворити езотеричний зміст, пов'язаний із двадцятьма двома літерами єврейського алфавіту? І все ж, якщо десь існують докази зв'язку Бембо чи сім'ї Вісконті з будь-якою окультною організацією, ніхто їх не оприлюднив.

Швидкий погляд на приголомшливу схожість між Таро, єврейським містицизмом та окультними знан-

нями під назвою «кабала» дає змогу зрозуміти, чому карти Бембо просто «напрошуються» на езотеричне тлумачення, незважаючи на відсутність вагомих доказів. В основі кабали лежить символіка єврейського алфавіту. Літери пов'язані зі шляхами Дерева життя, і кожна літера має власний символічний зміст. Отже, як зазначалося, єврейський алфавіт містить двадцять дві літери, що дорівнює числу козирів у колоді Тароккі. Кабала також детально вивчає чотири літери невимовного імені Бога, *YHWH*. Вони символізують чотири світи творіння, чотири основні елементи середньовічної науки, чотири етапи існування, чотири методи тлумачення Біблії тощо. У кожній із чотирьох мастей Бембо є чотири Придворні (фігурні) карти.

Окрім того, кабала неабияку увагу приділяє числу десять — десять заповідей і десять сфірот (стадій еманациї) на кожному з чотирьох Дерев життя. До того ж до чотирьох мастей входять карти, пронумеровані від одного до десяти. Чи варто дивуватися, що експерти з Таро стверджують, ніби колода виникла як графічна версія кабали, яка видається безглуздою для широкого загалу, однак має вкрай важливе значення для невеликого кола людей? Проте на жодній із тисяч сторінок кабалістичної літератури ви не знайдете жодної згадки про Таро.

Окультисти стверджують, що карти мають таємничі витоки, як-от велика конференція кабалістів та інших майстрів у Марокко в 1300 році, але ніхто ніколи не надав жодних історичних доказів на підтвердження цих заяв. Окрім того, до XIX століття експерти з Таро не згадують про кабалу. І, звичайно, послідовність назв і чисел, які є вкрай важливими для інтерпретації карт, з'явилася після перших зображень.

Якщо погодитися з думкою Карла Юнга про існування основних духовних архетипів, які структуровані в людському розумі, то можна припустити, що Бембо несвідомо використав приховані джерела знань, а пізніше уява добудувала свідомі зв'язки. І все-таки настільки точні й повні відповідності, як двадцять два козири, чотири Придворні (фігурні) карти й десять Числових (нефігурних) карт у чотирьох мастях, або положення й екстатичне обличчя Повішеного, схоже, впливають навіть на таку потужну силу, як колективне несвідоме.

Упродовж багатьох років Тароччі насамперед сприймалась як азартна гра і значно меншою мірою як інструмент для ворожіння. Потім, у XVIII столітті, окультист Антуан Курт де Гебелен оголосив, що Таро (так цю гру називали французи) — це залишки Книги Тота, яку створив єгипетський бог магії, щоби передати всі знання своїм учням. Ідея Курта де Гебелена видається радше фантастичною, ніж реальною, але в XIX столітті інший француз, Альфонс Луї Констан, також відомий під псевдонімом Еліфас Леві, пов'язав карти з кабалою, і відтоді люди почали детальніше вивчати Таро, вишукуючи все нові й нові значення, мудрість і навіть просвітлення за допомогою медитацій та глибоких досліджень.

Сьогодні ми сприймаємо Таро як своєрідний шлях до особистісного зростання через розуміння себе й життя. Для деяких походження Таро залишається життєво важливим питанням; для інших має значення лише те, що змісти накопичувалися в картах протягом багатьох років.

Свідомо чи на рівні глибинних інстинктів, але Бо Бембо (і ким би не були його попередники) дійсно створив архетип. Нас захоплюють і зачаровують

малюнки, які знаходяться поза будь-якою системою. Бракує детальних пояснень, роками вони змінюються й доповнюються різними художниками. У такий спосіб карти затягують нас у свій таємничий світ, який неможливо пояснити, а лише відчутти на власному досвіді.

РІЗНІ ВЕРСІЇ ТАРО

Більшість сучасних карт Таро мало чим відрізняється від колод XV століття. У колоду, як і раніше, входять сімдесят вісім карт, які розділені на чотири масті: Жезли, Кубки, Мечі та Монети, або Пентаклі, які узагальнено називають «Малі аркани», і двадцять два козири, відомі як «Старші аркани» (слово «аркан» означає «таємне знання»). Щоправда, деякі малюнки суттєво змінилися, але кожна версія зазвичай зберігає ключову концепцію. Наприклад, існує кілька версій карт із зображенням імператора, але всі вони формують певне уявлення про нього. Загалом зміни полягали у відтворенні більш символічних і містичних аспектів.

Першоджерело цієї книги — колода Таро Артура Едварда Вейта — популярна райдерівська колода карт (названа на честь британського видавця), що з'явилася в 1910 році. Вейта критикували за те, що він виводив деякі прийняті версії козирів. Приміром, традиційне зображення карти Сонця — двоє дітей, які тримаються за руки в саду. Натомість Вейт зобразив лиш одну дитину на коні, яка виїжджає із саду. Критики стверджували, що Вейт змінив значення карти відповідно до особистого бачення. Мабуть, так і було, оскільки Вейт більше вірив у власні ідеї, ніж у чийсь. Але мало хто замислювався над тим, що рання версія Сонця, авторства Бембо, зовсім не схожа на «тради-

ційну» версію. Справді, остання більше тяжіє до версії Вейта; на малюнку зображена одна дивовижна дитина, яка летить у повітрі, тримаючи людську голову, що випромінює світло.

Найбільш кардинальна зміна, яку внесли Вейт і його художниця Памела Колман Сміт, полягала в тому, що вони виконали малюнки на всіх картах, зокрема на пронумерованих картах Малих арканів. Практично всі попередні колоди, як і багато пізніх версій карт, зображують на числових картах прості геометричні візерунки. Наприклад, на Десятці мечів малювали десять мечів, схему розміщення яких можна побачити на сьогоденній десятці пік. Райдерівська колода відрізняється в цьому аспекті. На Десятці мечів Памели Сміт зображений чоловік, який лежить під чорною хмарою з десятьма мечами, які застрягли в його спині й ногах.

Ми не знаємо, хто насправді створив ці карти. Було це ідеєю Вейта (як і Старші аркани, які він, безсумнівно, розробив), чи він просто розповів Сміт, які властивості й уявлення йому потрібні, а вона відтворила ці ідеї? У книзі про Таро «*Ілюстративний ключ до Таро*» Вейт практично не описує малюнки. У деяких випадках, як на карті Шістки мечів, зображено набагато більше, ніж заявлено в описі Вейта, а на інших картах, зокрема на Двійці мечів, малюнок майже суперечить змісту.

Незалежно від того, хто був творцем зображень — Вейт чи Сміт, — малюнки помітно вплинули на пізніших художників Таро. Майже всі колоди, у яких на кожній карті є малюнки, значною мірою ґрунтуються на зображеннях райдерівської колоди.

Вейт назвав свою колоду «виправленим Таро». Він наполягав на тому, що його малюнки «відроджують»